

O podpisach pod materiałami wizualnymi z perspektywy mediolingwistycznej – próba typologii na podstawie polsko- i niemieckojęzycznej prasy codziennej

Słowa kluczowe: podpis, paratekst, prasa, typologia

1. Wstęp

Podpisy pod materiałami wizualnymi zamieszczanymi w prasie, które wraz z innymi komponentami – takimi jak nagłówki, lid oraz korpus – stanowią integralny element większości współczesnych przekazów medialnych, wpisują się w przestrzeń, która na tle licznych prac poświęconych prasowej odmianie języka zdaje się pozostawać niemalże w ogóle niezauważana przez badaczy języka mediów¹. Zadać sobie można w tym miejscu pytanie, czy ów brak uwagi jest celowym działaniem mediolingwistów, przekonanych co do jałowości podpisów jako potencjalnego przedmiotu badań, czy też faktycznie wynika ze swoistego przeoczenia – przeglądając strony gazet trudno wszak nie odnieść wrażenia, że niewyróżniające się formą graficzną podpisy pozostają w cieniu znacznie mocniej wyeksponowanych nagłówek czy lidów. Niniejszy artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, czy, a jeśli tak, to jaki potencjał badawczy zawierają teksty czasem skomprimowane do równoważników, innym razem przyjmujące formę złożonych z kilku zdań opisów. Dodatkową inspiracją do zgłębienia wskazanej tematyki stały się zajęcia akademickie², podczas których – analizując ze studentami poszczególne składowe przekazy medialnych – nie mogliśmy posłużyć się gotową typologią podpisów i tym samym stanęliśmy przed wyzwaniem stworzenia własnej. Spontanicznie formułowane spostrzeżenia posłużyły za kanwę niniejszego opracowania, służącego usystematyzowaniu tej – jak się okazuje – heterogenicznej nie tylko pod względem formy kategorii. Właściwą część artykułu, w której przedstawiam propozycję klasyfikacji, poprzedza wprowadzenie teoretyczne ukazujące przedmiot badań w szerszym, mediolingwistycznym kontekście.

---

¹ Jedną z nielicznych publikacji poświęconych omawianej tematyce jest historyczna już praca Alicji ZAGRODNIKOWEJ (1974). Autorka w głównej mierze skoncentrowała swą uwagę na formie gramatycznej podpisów, pomijając przy tym kwestie takie, jak możliwość klasyfikacji podpisów ze względu na ich funkcję.

² Dziękuję studentom II roku studiów magisterskich w Instytucie Germanistyki UW, uczestniczącym w 2016/2017 roku w konwersatorium *Język w mediach*, za konstruktywne spostrzeżenia i uwagi.

2. Charakterystyka przedmiotu badań

Wchodzące w skład tekstowego otoczenia fotografii prasowej podpisy można zaliczyć do tekstów towarzyszących – paratekstów, które przyporządkowane (chronologicznie lub przestrzennie) do danego dzieła (tu: obrazu³) pełnią względem niego funkcję pomocniczą, często drugorzędną. W odróżnieniu od prototypowych reprezentantów tego gatunku⁴, których zadanie polega na fortunnym eskortowaniu korpusu w kierunku jego odbiorcy (LOEWE, 2007), podpisy to typowe post-teksty – nie tylko powstają później niż korpus, któremu towarzyszą, ale też i w takiej kolejności są percypowane. Z badań zachowań czytelników (REITER, 2009) wynika bowiem, że pierwszym elementem, który podczas lektury prasy przykuwa uwagę odbiorców, jest dominujący na stronie obraz (w relacji paratekstowej odpowiednik prototypowego korpusu). Zaraz po nim odbiorca ma kierować wzrok na towarzyszący mu podpis. Jest on traktowany jako źródło informacji i pozwala czytelnikowi dokonać interpretacji materiału wizualnego, jak również umożliwia zrozumienie kontekstu, w jakim ten został zamieszczony w gazecie (REITER, 2009: 13). Jeśli przedstawione okoliczności uznane zostaną za interesujące, wzrok odbiorcy wędruje ku nagłówkowi. Świadomych tego faktu nadawców trudno podejrzewać, by bagatelizowali potencjał strategiczny, jaki drzemie w tych niepozornych na pierwszy rzut oka tekstach. Wskazówek, w jaki sposób formułować podpisy, by cieszyły się uwagą i zainteresowaniem odbiorców, udziela Markus Reiter, dziennikarz i doradca medialny. Zdaniem eksperta poprawnie zredagowany podpis:

- (1) zawiera odniesienia do motywu przedstawionego na zdjęciu,
- (2) zawiera odpowiedzi na pytania, które postawić może odbiorca w trakcie recepcji zdjęcia,
- (3) jest zintegrowany z materiałem wizualnym,
- (4) jest poprawny pod względem gramatycznym i stylistycznym,
- (5) jest krótki,
- (6) jest przejrzysty i zrozumiały,
- (7) zawiera dobrane w przemyślany sposób informacje dodatkowe,
- (8) nie zawiera informacji, które są już podane w nagłówku lub w lidzie,
- (9) może być dowcipny i odważny, przede wszystkim jednak musi pasować do stylu artykułu,
- (10) zawiera informacje na temat źródła publikowanych materiałów,
- (11) jest w sposób jednoznaczny przyporządkowany do danego materiału wizualnego,
- (12) opisuje tylko to, co widoczne w materiale wizualnym, a nie to, czego w nim nie zilustrowano.

---

³ Posługując się tym pojęciem, mam na myśli zarówno fotografie, jak i inne materiały wizualne (grafiki, wykresy) zamieszczane w prasie.

⁴ Przyjmuję za Marią Wojtak, że gatunek to abstrakcyjny twór stanowiący „zbiór konwencji, które podpowiadają członkom określonej wspólnoty komunikatywnej, jaki kształt nadać konkretnym interakcjom” (WOJTAK, 2008b: 354).

W przedstawionym opisie, rozpatrywanym z lingwistycznego punktu widzenia, zwraca uwagę bogactwo kryteriów – autor zawarł w nim bowiem uwagi dotyczące zarówno zawartości (pkt. 1, 2, 7, 8, 10), sposobu jej przedstawienia (pkt. 4, 5, 6, 9), jak i relacji intratekstualnych zachodzących w obrębie multimodalnego komunikatu medialnego (pkt. 3, 11, 12). Choć ważne i pozwalające wyzyskać cenne informacje na temat przedmiotu obserwacji, nie wszystkie z wyszczególnionych poziomów opisu mogą zostać poddane szerszemu oglądowi w tym – z założenia krótkim – artykule. Swoje dalsze spostrzeżenia zawęzę do cech – w moim odczuciu – podstawowych, pozwalających na ustalenie formy kanonicznej podpisów i odróżnienie jej od ewentualnych alternacji (WOJTAK, 2008b), a w konsekwencji – umożliwiających opracowanie wstępnej typologii. W obliczu tak zdefiniowanych założeń konieczne jest usystematyzowanie płaszczyzn opisu. Podobnie jak w przypadku innych, mniej rozbudowanych pod względem odmian gatunków, tak i w odniesieniu do gatunków paratekstowych przyjęć można istnienie pewnego wzorca gatunkowego. Pod pojęciem tym rozumiem za Marią Wojtak „zbiór reguł dookreślających najważniejsze poziomy organizacji gatunkowego schematu, relacje między poziomami i sposoby funkcjonowania owych poziomów” (WOJTAK, 2008b: 354). W zaproponowanym przez badaczkę ujęciu wzorzec gatunkowy tworzą: określona struktura, uwikłania komunikacyjne, tematyka i sposób jej przedstawienia oraz wyznaczniki stylistyczne. Przyporządkowując kryteria podane przez Reitera wyodrębnionym czterem aspektom, otrzymujemy wstępny zarys dwóch ostatnich. Badacz stosunkowo obszernie wypowiada się na temat zawartości i stylu podpisów, nie definiuje jednak ani ich struktury, ani funkcji. Opis brakujących komponentów stanowi przedmiot rozważań podjętych w dalszej części artykułu. Analiza obejmuje 295 podpisów pochodzących z łącznie sześciu wydań dzienników polsko- i niemieckojęzycznych; są to: „Gazeta Wyborcza” (GW), „Rzeczpospolita” (RZ), „Fakt” (Fakt), „Die Welt” (Welt), „Frankfurter Allgemeine Zeitung” (FAZ) oraz „Bild-Zeitung” (Bild). Już pobieżny ogląd materiału badawczego wskazuje na różnorodność form, jakie przybierać mogą podpisy – temu aspektowi poświęcę uwagę w pierwszej kolejności. Wychodząc od struktury omawianych paratekstów, przyjrzę się dokładniej ich funkcjom i sposobom oddziaływania na potencjalnych odbiorców. Zawężenie rozważań do wymienionych płaszczyzn nie oznacza, że będą one pozbawione nawiązań do pozostałych dwóch aspektów (poznawczego i stylistycznego). Choć w teorii każda z płaszczyzn stanowi odrębny zbiór reguł, to w praktyce niemożliwe jest rozpatrywanie ich w absolutnej izolacji.

3. Typologia formalna

O ile zarówno w polsko-, jak i niemieckojęzycznej prasie spotkać można materiały wizualne nieopatrzone żadną przypisaną do nich, wyodrębnioną z tekstu głównego, informacją, o tyle trudno sobie wyobrazić podpis funkcjonujący bez wizualnego odnośnika. W prasie opiniotwórczej najczęściej spotykanym rozwiązaniem graficznym jest umiejscowienie podpisu bezpośrednio pod nim (rys. 1), ewentualnie nad nim; w prasie tabloidowej podpis częściej bywa wkomponowywany w materiał wizualny (rys. 2).

Rys. 1. GW (30.11.2016)

Rys. 2. Bild (29.11.2016)

W zależności od funkcji, jaką pełni podpis, zmieniać się może jego struktura. Na podstawie zgromadzonego materiału wyróżnione zostały trzy dominujące typy:

- **Podpis prosty** – zazwyczaj zawiera on tylko informacje odnoszące się do osób i/lub zdarzeń przedstawionych na fotografii, a jego struktura przyjmuje postać jednego segmentu. Dominującą funkcją pod względem zajmowanej powierzchni oraz kolorystyki pełni obraz (rys. 1, 2).
- **Podpis złożony** z kilku segmentów, swą strukturą przypominający wzmiankę – najmniejszy gatunek prasowy. Wyodrębnić w nim można złożony (zazwyczaj z dwóch komponentów) tytuł oraz korpus. Poza funkcją informacyjną podpis w tej formie pełni również funkcję fatyczną, „zabiegając” o uwagę czytelnika większą czcionką oraz wyrazistą kolorystyką (rys. 3, 4).

Rys. 3. Fakt (30.11.2016)

Rys. 4. Fakt (30.11.2016)

- **Podpis dzielony**, który na płaszczyźnie składniowej stanowi całość, na płaszczyźnie wizualnej jest natomiast podzielony na komponenty występujące względem siebie w mniejszym lub większym oddaleniu. Zastosowany zabieg ma nie tylko pomóc w zrozumieniu obrazu, ale także zaintrygować i skłonić czytelnika do prześledzenia wzrokiem poszczególnych punktów (rys. 5).

Rys. 5. Bild (21.11.2013)⁵

4. Typologia funkcjonalna

Podział oparty na kryteriach formalnych, zaproponowany w poprzednim punkcie, ukazuje analogie między podpisami a innym segmentem przekazów prasowych – nagłówkiem (zob. WOJTAK, 2008a). Podobieństwa dotyczą także stopnia komunikacyjnego usamodzielnienia, uprawniającego do przypisania podpisom funkcji pragmatycznej, polegającej na oddziaływaniu na odbiorcę w określony sposób. Podobnie jak ma to miejsce w przypadku nagłówków⁶, także i tu oddziaływanie na czytelników ma charakter wieloaspektowy: podpisy z jednej strony dostarczają informacji na temat osób i zdarzeń przedstawionych w materiałach wizualnych, z drugiej zaś – mają zachęcić odbiorcę do lektury, zaintrygować czy skłonić go do przyjęcia wyrażanych w tekście sądów i opinii. Na podstawie zgromadzonego materiału udało się wyróżnić dwa główne typy podpisów: **podpis o dominancie informacyjnej** zawierający jedynie najważniejsze dane na temat osób, zdarzeń lub procesów uwiecznionych w materiałach wizualnych, oraz **podpis wielofunkcyjny**, który poza powiadamianiem pełni jeszcze inne, dodatkowe funkcje. Podpisy pierwszego typu, nazywane dalej **podpisami identyfikującymi**, zawierają odpowiedzi na pytania, które zadać może czytelnik oglądający zdjęcie. Należą do nich: Kogo lub co przedstawia zdjęcie? Kto jest kto? Kiedy i gdzie zostało zrobione zdjęcie? (REITER, 2009). Podpisy identyfikujące mają formę równoważników (w ekstremalnych przypadkach autorzy ograniczają się do podania jedynie danych personalnych): *Andrzej Michał Zadara w czasie prób (RZ)*; *Procesja religijna*

⁵ *Delcambre przebiera swoje kury za Elvisa Presleya, ...Pszczółkę Maję ...albo za rockmana* [tłumaczenia podpisów: K.Z.].

⁶ Polifunkcjonalność nagłówków prasowych omawia obszernie Maria WOJTAK (2008a).

na Maladze (GW); *To zdjęcie drużyny i oficjeli wykonano tuż przed strtem [sic!]⁷ samolotu* (Fakt); *Männer mit Kaffee: Am Hauptquartier von Samsung in Seoul*⁸ (FAZ); *Volker Kauder, CDU/CSU* (Bild); lub zdań oznajmujących: *Ratownicy wwożą rannego Alana Ruschela do szpitala* (Fakt), *Astronautka Karen Nyberg przeprowadza badanie ciśnienia śródczaszkowego podczas pobytu na pokładzie ISS* (GW); *Ermittler der Spurensicherung gehen ins Haus des Ehepaars*⁹ (Bild). Zdania zazwyczaj formułowane są w czasie teraźniejszym, do wyjątków należą wypowiedzi w czasie przeszłym.

W zależności od dominującej w nich funkcji **podpisy wielofunkcyjne** podzielić można na:

- **streszczające**, czyli takie, których zadaniem jest przedstawienie osób lub zdarzeń w szerszym niż zdjęcie kontekście; kontekst ten tworzą dodatkowe informacje, bliżej charakteryzujące daną osobę, obiekt czy sytuację: *W marcu 2013 r. w Zaatari mieszkało ponad 150 tys. osób. Dziś, w obozie populacja spadła do 80 tys., bo w Jordanii utworzono jeszcze dwa obozy, a większość z 1,2 mln uchodźców żyje w jordańskich miastach* (GW); *Kościół udało się wybudować dzięki wsparciu ok. 100 tys. darczyńców* (RZ); *Abschied und Tränen: Christoph, Bruder des aus einer fahrenden Regionalbahn gestürzten und verstorbenen Magdeburg-Fans Hannes S.*¹⁰ (FAZ); *In diesem Haus geschah das Verbrechen*¹¹ (Bild); podpisy streszczające mogą przedstawiać fakty z przeszłości osób / obiektów ukazanych na zdjęciu: *Doczekać emerytury w Kielcach // Zbigniew Małkowski (38 l.) grał w klubach olsztyńskich, holenderskich i szkockich. W Koronie jest od 2009 roku i w Kielcach chciałby zakończyć piłkarską karierę* (Fakt); *Ernst Burmeister (†79) starb an seinen schweren Kopfverletzungen*¹² (Bild), lub zawierać prognozy na temat ich przyszłości: *W pierwszym etapie Miasteczka Wawer powstaną 63 mieszkania, docelowo – aż tysiąc* (GW); *Inwestycje związane z rozwojem lotniska w Modlinie będą kosztowały 120 mln zł* (RZ); oddziaływanie na odbiorcę dokonuje się tutaj przez subiektywny dobór informacji, które ukazują przedstawione osoby lub obiekty w określonym świetle;
- **komentujące**, służące przekonaniu odbiorców do zaproponowanej w tekście interpretacji; podpisy tego typu zawierają tzw. informacje zinterpretowane (WOJTAK, 2008a: 83) na temat osób, obiektów lub działań przedstawionych na zdjęciu: *Wchodząc do polityki, Piotr Gliński nie miał zaplecza w PIS. Dziś ten brak łatwo zaobserwować* (RZ); *Seksowny przystojniak // Dzięki roli w „Pitbullu” Piotr Stramowski (29 l.) trafił do grona najbardziej pożądanych polskich aktorów* (Fakt); *Fatale Verbindung: Geert Wilders und Marine Le Pen*¹³ (Welt); *Unzufrieden: Dirk Nowitzki*¹⁴ (FAZ); funkcję komentatora pełnić mogą: nadawca

⁷ Błędy pojawiające się w podpisach nie należą do rzadkości. Ich występowanie świadczyć może o marginalnym traktowaniu tego elementu wiadomości prasowych przez nadawcę, który większą wagę i staranność przykładą do segmentów inicjalnych (nagłówek, lid).

⁸ *Mężczyźni z kawą: pod główną siedzibą Samsunga w Seulu.*

⁹ *Dochodzeniowcy odpowiedzialni za zabezpieczenie śladów wchodzą do domu małżeństwa.*

¹⁰ *Pożegnanie i łzy: Christoph, brat Jana Magdeburga – Hannesa S., który został wyrzucony z jadącego pociągu i zginął.*

¹¹ *W tym domu doszło do przestępstwa.*

¹² *Ernst Burmeister (†79) zmarł na skutek poważnych urazów głowy.*

¹³ *Fatalne połączenie: Geert Wilders i Marine Le Pen.*

¹⁴ *Niezadowolony: Dirk Nowitzki.*

(przykłady wyżej), jak również bohaterowie artykułu: *Wielka Rafa Koralowa ma szansę się zregenerować – twierdzą badacze* (RZ);

- **intrygujące**, a więc takie, których rola polega na zwróceniu i zatrzymaniu uwagi odbiorcy; aby uzyskać zamierzony efekt, podpisom nadaje się formę niedopowiedzeń i zagadkowo brzmiących sformułowań: *Czekoladowe rosną najszybciej* (RZ); *Braun ist das neue Grün: Wasser ist Kaliforniens kostbarstes Gut*¹⁵ (FAZ); kolejnym sposobem na zaintrygowanie czytelnika jest zadawanie pytań i chęć skłonienia go do poszukiwania odpowiedzi w innych segmentach przekazu: *Ząbkowska jest zamykana dla samochodów w letnie weekendy. Czy warto taką zmianę wprowadzić na stałe?* (GW); *Schweigen als Strategie? Premierministerin Theresa May am Dienstag vor ihrem Amtssitz*¹⁶ (FAZ); *Hart genug? Die Regierung in Peking sorgt sich um die Stärke des Yuan*¹⁷ (FAZ); uwagę czytelnika przykuwać mają również przekształcenia zapisu, polegające m.in. na wprowadzaniu dodatkowych znaków: *Gaaaaanz lange her: Rekord-Weltmeister Michael Schumacher (l.) mit dem jungen Lewis Hamilton beim Großen Preis von Bahrain 2010. Der Brite bewunderte an Schumis Fahrstil vor allem seinen Instinkt für das Auto*¹⁸ (Bild), lub na grze formą syntaktyczną (np. struktury apelatywne typu: *Otwieraj okno, bo świeże powietrze hartuje organizm* (Fakt)); funkcję fatyczną pełnią ponadto te podpisy, które zawierają wszelkiego rodzaju graficzne wyróżnienia (rys. 3, 4) i podziały (rys. 5);
- **o charakterze autoprezentacyjnym**, a więc takie, w których poprzez ujawnienie określonych informacji na swój temat nadawca stara się wpływać na wyobrażenia odbiorców; realizujące funkcję autoprezentacyjną podpisy rozpoznać można m.in. po obecności tzw. indyktorów autoprezentacyjnych, czyli gramatycznych środków językowych (zaimków, rzeczowników, czasowników) wskazujących na nadawcę (ZIELIŃSKA, 2016); potencjał podpisów jako elementu strategii budowania wizerunku dostrzeżony został przez redakcje tabloidów; dzięki zastosowanym środkom nadawca buduje poczucie solidarności z odbiorcami (*Nie chcemy tego podatku!* – Fakt), ukazuje się w roli sumiennego reportera („Chaos in Budapest“. *So berichtete BILD vor 60 Jahren*¹⁹ – Bild) oraz podkreśla swoją rangę (*Hollywood zu Besuch bei BILD: Renee Zellweger (l.) und Patrick Dempsey mit BILD-Reporterin Patricia Driese (Mitte)*²⁰).

W ramach jednego podpisu dojść może do skumulowania funkcji uniemożliwiającego zidentyfikowanie funkcji wiodącej. W takim przypadku mamy do czynienia z **podpisami wielofunkcyjnymi o nieokreślonej dominancie**, łączącymi zasady redagowania różnych typów podpisów. Za ilustrację posłużyć może przykład z dziennika „Fakt”: *Ma umiejętności i doświadczenie // Jan Urban (54 l.) dwa razy zdobył z Legią mistrzostwo Polski, a z Lechem superpuchar. Pracował też w Hiszpanii*, w którym pierwsza część ma charakter opinii (funk-

¹⁵ Brzq to nowa zieleń: woda to najcenniejsze dobro Kalifornii.

¹⁶ Milczenie jako strategia? Premier Theresa May we wtorek przed siedzibą swojego urzędu.

¹⁷ Wystarczająco mocny? Rząd w Pekinie martwi się o wartość juana.

¹⁸ Daaaawno temu: Mistrz świata Michael Schumacher (z lewej) z młodym Lewisem Hamiltonem podczas Grand Prix Bahrajnu 2010. Brytyjczyk podziwiał w stylu jazdy Schumiego przede wszystkim jego wyczucie samochodu.

¹⁹ „Chaos w Budapeszcie”. Tak informował „Bild” 60 lat temu.

²⁰ Hollywood w odwiedzinach u „Bilda”: Renee Zellweger (z lewej) i Patrick Dempsey oraz reporterka „Bilda”, Patricia Driese (w środku).

cja komentująca), druga natomiast zawiera dodatkowe informacje dotyczące wcześniejszej działalności zawodowej bohatera (funkcja streszczająca).

5. Podsumowanie

Z tego samego powodu, z którego nie można zaproponować jednej typologii lidów (WOJ-TAK, 2008a), niemożliwe jest stworzenie jednej typologii podpisów. Wynika to ze złożoności przedmiotu badań, a więc osadzenia kryteriów podziału na różnych poziomach opisu. Proponując w opracowaniu określone rozwiązania, nie miałam na celu ustalenia norm, lecz scharakteryzowanie tendencji w sposobie redagowania podpisów we współczesnej prasie polsko- i niemieckojęzycznej. Analiza ilościowa wykazała, że pod względem formy najpopularniejszym typem podpisu jest podpis prosty (256 przykładów) występujący w prasie zarówno opiniotwórczej, jak i tabloidowej. Podpis złożony (37 przykładów), podobnie jak i podpis dzielony (2 przykłady), stanowi domenę głównie prasy tabloidowej. Wziąwszy pod uwagę rodzaj podpisów i ich funkcję pragmatyczną, zauważono, że najliczniejszą kategorię stanowią podpisy streszczające (122 przykłady) i identyfikujące (107 przykładów). Kolejną pozycję pod względem częstotliwości występowania zajmują podpisy komentujące (49 przykładów). Listę zamykają podpisy intrygujące (6 przykładów), o charakterze autoprezentacyjnym (6 przykładów) i podpisy wielofunkcyjne o nieokreślonej funkcji dominującej (5 przykładów). Na podstawie stwierdzonych tendencji za formę kanoniczną uznać można podpisy proste o dominancie informacyjnej. Podpis tego rodzaju odznacza się spetryfikowaną, jednosegmentową strukturą, którą tworzą równoważniki zdań lub zdania oznajmujące. Tekst zawiera bezpośrednie odniesienia do obrazu, sprawiając wrażenie przekazu obiektywnego. Pozostałe typy (podpisy złożone i dzielone) oraz rodzaje (podpisy komentujące, intrygujące, o charakterze autoprezentacyjnym) stanowią wzorce alternacyjne powstałe w wyniku przekształceń ilościowych (rozbudowanie podpisów o kolejne segmenty) i jakościowych wzorca kanonicznego (powiększenie zbioru intencji o prezentację określonego punktu widzenia, wprowadzenie przytoczeń wypowiedzi uczestnika zdarzeń itd.). Poza aspektem czysto informacyjnym podpisy tego typu zawierają elementy interpretacji wpływające na sposób odbioru całego przekazu.

Powracając do zadanego we Wstępie pytania o potencjał badawczy podpisów, udzielić można odpowiedzi twierdzącej. Trzeba też jednocześnie zaznaczyć, że niniejsze opracowanie w żadnym razie nie wyczerpuje złożoności omawianego zjawiska. Obiecującym przedmiotem mediolingwistycznych refleksji są – jak się wydaje – pominięte tu niemal całkowicie relacje intratekstualne zachodzące między bazującym na kodzie werbalnym podpisem a obrazem²¹, które to spajają obydwa systemy znaków w semantyczną, multimodalną całość. Istotną rolę odgrywa przy tym kolejność percepcji informacji przekazywanych przez każdy z kodów. Jeśli język następuje po obrazie – tak jak ma to miejsce w przypadku recepcji podpisów – to „upiśmienniający” go tekst (LOEWE, 2007: 213) pełni nie tylko funkcję eksplanacyjną,

---

²¹ Na deficyt opracowań poświęconych zależnościom między fotografią a towarzyszącym jej podpisem w polskojęzycznej przestrzeni naukowej wskazują m.in. Agnieszka Kula i Monika Grzelka (KULA, GRZELKA, 2014).

lecz służy także sprofilowaniu czy – jak pisze Hartmut Stöckl – zawężeniu jego znaczenia, określeniu i zaktualizowaniu go na potrzeby stylu i konkretnej sytuacji (Stöckl, 2011). Takie ujęcie rzuca nowe światło na parateksty z prototypowo zastosowanym w nich tym samym kodem, co eskortowany przez nie korpus, i – co za tym idzie – otwiera przestrzeń do dalszych eksploracji.

Źródła

Bild – „Bild-Zeitung“ (Bild) z 21.11.2013 i 29.11.2016
Fakt – „Fakt” z 30.11.2016
FAZ – „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ (FAZ) z 30.11.2016
GW – „Gazeta Wyborcza” (GW) z 30.11.2016
RZ – „Rzeczpospolita” (RZ) z 30.11.2016
Welt – „Die Welt“ (Welt) z 27.11.2013

Literatura

KULA A., GRZELKA M., 2014: *O badaniach nad wizualnością w prasie (preliminaria)*. „Polonica” XXXIV, s. 279–287.
LOEWE I., 2007: *Gatunki paratekstowe w komunikacji medialnej*. Katowice.
REITER M., 2009: *Überschrift, Vorspann, Bildunterschrift*. Konstanz.
STÖCKL H., 2011: *Sprache-Bild-Texte lesen. Bausteine zur Methodik einer Grundkompetenz*. In: DIEKMANN-SHENKE H., KLEMM M., STÖCKL H., Hrsg.: *Bildlinguistik: Theorien, Methoden, Fallbeispiele*. Berlin, s. 43–70.
WOJTAK M., 2008a: *Analiza gatunków prasowych. Podręcznik dla studentów dziennikarstwa i kierunków pokrewnych*. Lublin.
WOJTAK M., 2008b: *Wzorce gatunkowe wypowiedzi a realizacje tekstowe*. W: CUDAK R., OSTASZEWSKA D., red.: *Polska genologia lingwistyczna*. Warszawa, s. 353–361.
ZAGRODNIKOWA A., 1974: *Podpisy do zdjęć w prasie, ich forma językowa i funkcja*. Kraków.
ZIELIŃSKA K., 2016: *Druga twarz tabloidu? Językowe działania autoprezentacyjne w dziennikach FAKT i BILD-Zeitung jako przedmiot badań mediolingwistyki porównawczej*. Warszawa.

Kinga Zielińska

About the Captions under Visual Materials from a Media Linguistic Perspective –
An Attempt of a Typology Based on Polish and German Daily Newspapers

Summary

The captions under visual materials located in the press fit into a category, which, against the background of numerous works devoted to the variant of language used by the press, seems to be almost completely unnoticed by researchers of the language used in media. One can ask oneself at this

Kinga Zielińska

point the question of whether this constitutes a wilful lack of attention by media linguists convinced of the sterility of captions as a potential area of study or is actually a result of a peculiar oversight. Based on the assumption that captions posted by media broadcasters under the photographs can comprise an interesting field of scientific exploration, an attempt will be made of their systematization. The captions coming from a total of six Polish-German newspapers will serve as the basis for the research material.

Key words: captions, paratext, press, typology